

SODBA SODIŠČA (veliki senat)
z dne 5. oktobra 2004*

V združenih zadevah od C-397/01 do C-403/01,

katerih predmet so predlogi za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 234 ES, ki jih je vložilo Arbeitsgericht Lörrach (Nemčija) z odločbo z dne 26. septembra 2001, ki je prispela na Sodišče 12. oktobra 2001, v postopkih

Bernhard Pfeiffer (C-397/01),

Wilhelm Roith (C-398/01),

Albert Süß (C-399/01),

Michael Winter (C-400/01),

Klaus Nestvogel (C-401/01),

Roswitha Zeller (C-402/01),

Matthias Döbele (C-403/01)

* Jezik postopka: nemščina.

proti

Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV,

SODIŠČE (veliki senat),

v sestavi V. Skouris, predsednik, P. Jann, C.W.A. Timmermans, C. Gulmann, J.-P. Puissochet in J.N. Cunha Rodrigues, predsedniki senatov, R. Schintgen (poročevalec), sodnik, F. Macken in N. Colneric, sodnici, S. von Bahr in K. Lenaerts, sodnika,

generalni pravobranilec: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
sodni tajnik: H. von Holstein, namestnik sodnega tajnika,

na podlagi pisnega postopka,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

— za B. Pfeifferja, W. Roitha, A. Süßa, M. Winterja, K. Nestvogla, R. Zeller in M. Döbeleja B. Spengler, Rechtsanwalt,

— za Komisijo Evropskih skupnosti J. Sack in H. Kreppel, zastopnika,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 6. maja 2003,

na podlagi sklepa o ponovnem odprtju postopka z dne 13. januarja 2004,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 9. marca 2004,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za B. Pfeifferja, W. Roitha, K. Nestvogla, R. Zeller in M. Döbeleja B. Spengler,
- za A. Süßa in M. Winterja K. Lörcher, Gewerkschaftssekretär,
- za nemško vlado W.-D. Plessing, zastopnik,
- za francosko vlado R. Abraham, G. de Bergues in C. Bergeot-Nunes, zastopniki,
- za italijansko vlado I. M. Braguglia, zastopnik, skupaj z A. Cingolom, avvocato dello Stato,
- za vlado Združenega kraljestva C. Jackson, zastopnica, skupaj z A. Dashwoodom, barrister,
- za Komisijo J. Sack in H. Kreppel,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 27. aprila 2004

izreka naslednjo

Sodbo

- ¹ Predlogi za sprejetje predhodne odločbe se nanašajo na razlago člena 2 Direktive Sveta 89/391/EGS z dne 12. junija 1989 o uvajanju ukrepov za spodbujanje izboljšav varnosti in zdravja delavcev pri delu (UL L 183, str. 1) ter členov 1(3), 6 in 18(1)(b)(i) Direktive Sveta 93/104/ES z dne 23. novembra o določenih vidikih organizacije delovnega časa (UL L 307, str. 18).
- ² Ti predlogi so bili vloženi v okviru postopkov B. Pfeifferja, W. Roitha, A. Süßa, M. Winterja, K. Nestvogla, R. Zeller in M. Döbeleja, ki opravljajo ali so opravljali reševalsko službo, zoper Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV (nemški Rdeči križ, oddelek Waldshut (v nadaljevanju: Deutsches Rotes Kreuz)), organizacijo, ki zaposluje ali je zaposlovala tožnike v postopku v glavni stvari, zaradi nemške ureditve, ki dopušča tedenski delovni čas, ki presega 48 ur.

Pravni okvir

Skupnostna ureditev

- 3 Direktivi 89/391 in 93/104 sta bili sprejeti na podlagi člena 118 A Pogodbe ES (členi od 117 do 120 Pogodbe ES so bili nadomeščeni s členi od 136 do 143 ES).
- 4 Direktiva 89/391 je okvirna direktiva, ki določa splošna načela na področju varnosti in zdravja delavcev. Ta načela je pozneje razvilo več posebnih direktiv, med katerimi je Direktiva 93/104.
- 5 Člen 2 Direktive 89/391 določa področje njene uporabe, in sicer:

„1. Ta direktiva se uporablja za vsa področja dejavnosti, javna in zasebna (industrijske, kmetijske, komercialne, storitvene, izobraževalne, kulturne, razvedrilne, itd.).

2. Ta direktiva se ne uporablja tam, kjer ji posebne značilnosti nekaterih posebnih dejavnosti javnih služb, kakršne so oborožene sile ali policija, ali nekaterih posebnih dejavnosti v službah civilne zaščite neizogibno nasprotujejo.

V tem primeru se morata varnost in zdravje delavcev zagotoviti, kolikor je mogoče, glede na cilje te direktive.“

- 6 Člen 1 Direktive 93/104 z naslovom „Namen in področje“ določa:

„1. Ta direktiva določa minimalne varnostne in zdravstvene zahteve pri organizaciji delovnega časa.

2. Ta direktiva se nanaša na:

- a) minimalni čas dnevnega počitka, tedenskega počitka in letnega dopusta kot tudi na odmore in maksimalni tedenski delovni čas

ter

- b) določene vidike nočnega dela, izmenskega dela in ritmov dela.

3. Ta direktiva velja za vse sektorje dejavnosti, tako javne kot zasebne, skladno s členom 2 Direktive 89/391/EGS, brez vpliva na člen 17 te direktive, razen zračnega, železniškega, cestnega, pomorskega prometa, prometa po celinskih vodnih poteh in

jezerih, morskega ribolova, drugih del na morju ter dejavnosti zdravnikov na usposabljanju.

4. Določbe Direktive 89/391/EGS se v celoti uporabljajo v primerih iz odstavka 2, brez vpliva na bolj zavezujoče in/ali podrobnejše določbe, vsebovane v tej direktivi.“

7 Pod naslovom „Definicije“ člen 2 Direktive 93/104 določa:

„Za namene te direktive se uporabljajo naslednje definicije:

1) delovni čas je vsak čas, v katerem delavec dela, je na razpolago delodajalcu in opravlja svoje naloge ali dolžnosti skladno z nacionalno zakonodajo oziroma prakso;

2) čas počitka je vsak čas, ki ni delovni čas;

[...]“

8 Oddelek II navedene direktive določa ukrepe, ki so jih države članice obvezane sprejeti, da je vsakemu delavcu zagotovljen minimalni dnevni ter tedenski počitek, in določa maksimalni tedenski delovni čas.

9 Glede maksimalnega tedenskega delovnega časa člen 6 te direktive določa:

„Države članice sprejmejo potrebne ukrepe, ki zagotovijo da, skladno s potrebo po zaščiti varnosti in zdravja delavcev:

[...]

2) povprečni delovni čas za vsako sedemdnevno obdobje, vključno z nadurami, ne presega 48 ur.“

10 Člen 15 Direktive 93/104 določa:

„Ta direktiva ne vpliva na pravico držav članic, da uporabljajo ali uvajajo zakone, podzakonske ali upravne akte, ki so ugodnejši za zaščito varnosti in zdravja delavcev, ali da olajšajo ali dopuščajo izvajanje kolektivnih pogodb ali sporazumov, sklenjenih med socialnima partnerjema, ki so ugodnejši za zaščito varnosti in zdravja delavcev.“

11 Člen 16 te direktive določa:

„Države članice lahko določijo:

[...]

- 2) za uporabo člena 6 (maksimalni tedenski delovni čas) referenčno obdobje, ki ni daljše od štirih mesecev.

[...]“

12 Ista direktiva predvideva vrsto odstopanj od številnih osnovnih pravil, upoštevajoč posebnosti nekaterih dejavnosti in s pridržkom, da so izpolnjeni nekateri pogoji. Tako člen 17 te direktive določa:

„1. Države članice lahko, ob primernem upoštevanju splošnih načel zaščite varnosti in zdravja delavcev, določijo odstopanja od členov 3, 4, 5, 6, 8 ali 16, če zaradi posebnih značilnosti izvajane dejavnosti dolžina delovnega časa ni odmerjena in/ali vnaprej določena ali jo lahko določijo delavci sami, še posebno pa v primerih, ko gre za:

- a) vodilne kadre ali druge osebe s pooblastili za avtonomno odločanje;

b) delavce, ki so družinski člani;

ali

c) delavce, ki službujejo pri verskih obredih v cerkvah ali verskih skupnostih.

2. Odstopanja se lahko določijo z zakoni, podzakonskimi in upravnimi akti ali s kolektivnimi pogodbami ali sporazumi, sklenjenimi med socialnima partnerjema, če je zadevnim delavcem dodeljen ustrezen nadomestni počitek ali če se v izjemnih primerih, ko takšnega nadomestnega počitka ni možno dodeliti iz objektivnih razlogov, zadevnim delavcem dodeli ustrezna zaščita:

2.1. od členov 3, 4, 5, 8, in 16:

[...]

c) v primerih dejavnosti s potrebo po neprekinjenosti službe ali proizvodnje, zlasti pri:

i) službah v zvezi s sprejemom, zdravljenjem oziroma nego v bolnišnicah ali podobnih ustanovah, domovih in zaporih;

[...]

- iii) novinarjih, radijskih, televizijskih in kinematografskih produkcijah, poštних in telekomunikacijskih storitvah, službi za prvo pomoč, gasilski službi in službi za civilno zaščito;

[...]

3. Dopustna so odstopanja od členov 3, 4, 5, 8, in 16, ki so opredeljene bodisi s kolektivnimi pogodbami ali sporazumi, sklenjenimi med socialnima partnerjema na državni ali regionalni ravni, bodisi, skladno s predpisi, ki jih določajo socialni partnerji, s kolektivnimi pogodbami ali sporazumi, sklenjenimi med socialnima partnerjema na nižji ravni.

[...]

Odstopanja, ki jih določata prvi in drugi pododstavek, so dovoljena pod pogojem, da je zadevnim delavcem dodeljen ustrezen nadomestni počitek ali pa se v izjemnih primerih, ko takšnega nadomestnega počitka ni možno dodeliti iz objektivnih razlogov, zadevnim delavcem dodeli ustrezna zaščita.

[...]

4. Možnost odstopanja od točke 2 člena 16, določena v odstavku 2, točki 2.1 in 2.2 ter odstavku 3 tega člena, ne sme imeti za posledico referenčnega obdobja, ki je daljše od šestih mesecev.

Vendar pa imajo države članice skladno s splošnimi načeli zaščite varnosti in zdravja delavcev možnost, da iz objektivnih ali tehničnih razlogov ali razlogov, povezanih z organizacijo dela, kolektivnimi pogodbami ali sporazumi, sklenjenimi med socialnima partnerjema, določijo referenčna obdobja, ki v nobenem primeru ne presegajo dvanajst mesecev.

[...]"

13 Člen 18 Direktive 93/104 določa:

„1. a) Države članice sprejmejo zakone, podzakonske in upravne akte, potrebne za usklajitev s to direktivo, do 23. novembra 1996 ali do takrat zagotovijo, da socialna partnerja izvajata potrebne ukrepe na podlagi sporazumov, s tem da so države članice zavezane sprejeti vse potrebne ukrepe, s katerimi bodo lahko vedno zagotovile, da se določbe iz te direktive upoštevajo.

b) i) Vendar ima država članica možnost, da ne uporablja člena 6, pri čemer spoštuje splošna načela zaščite varnosti in zdravja delavcev in sprejme ukrepe potrebne za zagotovitev, da:

— noben delodajalec od delavca ne zahteva, da dela več kot 48 ur v sedemdnevnem obdobju, izračunanem kot povprečje v referenčnem obdobju iz točke 2 člena 16, razen če prej pridobi delavčevo soglasje za takšno delo,

- nobenega delavca, ki ne soglaša s takšnim delom, delodajalec ne oškoduje,
- delodajalec sproti vodi evidenco vseh delavcev, ki opravljajo takšno delo,
- se evidence predložijo pristojnim organom, ki lahko iz razlogov, povezanih z varnostjo in/ali zdravjem delavcev, prepovejo ali omejijo možnost preseganja največjega števila tedenskih delovnih ur,
- delodajalec predloži pristojnim organom na njihovo zahtevo podatke o primerih, v katerih so delavci soglašali z delom, ki presega 48 ur v sedemdnevnem obdobju, izračunanem kot povprečje v referenčnem obdobju iz točke 2 člena 16.

[...]“

Nacionalna ureditev

- ¹⁴ Nemško delovno pravo razlikuje med dežurstvom („Arbeitsbereitschaft“), stalno pripravljenostjo („Bereitschaftsdienst“) in pripravljenostjo na poziv („Rufbereitschaft“).

- 15 Teh treh pojmov nacionalna ureditev ne opredeljuje, vendar njihove lastnosti izhajajo iz sodne prakse.
- 16 Za dežurstvo („Arbeitsbereitschaft“) gre, če mora biti delavec na razpolago svojemu delodajalcu na delovnem mestu in je poleg tega dolžan biti stalno pripravljen, da lahko nemudoma posreduje v primeru potrebe.
- 17 Med stalno pripravljenostjo („Bereitschaftsdienst“) je delavec dolžan biti prisoten na kraju, ki ga določi delodajalec, znotraj ali zunaj njegovega delovnega mesta, in biti v pripravljenosti prevzeti svoje dolžnosti na zahtevo delodajalca, vendar lahko počiva in se ukvarja z drugimi zadevami, dokler se ne zahtevajo njegove poklicne storitve.
- 18 Za pripravljenost na poziv („Rufbereitschaft“) je značilno, da delavec ni dolžan biti v pripravljenosti na kraju, ki ga določi delodajalec, temveč zadošča, da se lahko z njim v vsakem trenutku stopi v stik, da bi lahko na zahtevo delodajalca v kratkem času izvajal poklicne naloge.
- 19 V nemškem delovnem pravu se zgolj za dežurstvo („Arbeitsbereitschaft“) šteje, da gre na splošno v celoti za delovni čas. Nasprotno se stalna pripravljenost („Bereitschaftsdienst“) in pripravljenost na domu („Rufbereitschaft“) štejeta za čas počitka, razen za tisti čas, ko je delavec dejansko izvajal svoje poklicne naloge.

20 V Nemčiji delovni čas in čas počitka ureja Arbeitszeitgesetz (zakon o delovnem času) z dne 6. junija 1994 (BGBI. 1994 I, str. 1170, v nadaljevanju: ArbZG), ki je bil sprejet za prenos Direktive 93/104.

21 Člen 2(1) ArbZG delovni čas opredeljuje kot čas med začetkom in koncem dela razen odmorov.

22 Člen 3 ArbZG določa:

„Dnevni delovni čas delavcev ne sme presegati 8 ur. Na 10 ur je lahko podaljšan le pod pogojem, da ne presega povprečja 8 ur v času 6 mesecev v koledarskem letu ali 24 tednov.“

23 Besedilo člena 7 ArbZG je naslednje:

„(1) Na podlagi kolektivne pogodbe ali pogodbe na ravni podjetja, ki temelji na kolektivni pogodbi, je mogoče:

1. z odstopanjem od člena 3

- a) podaljšati delovni čas preko 10 ur dnevno tudi brez nadomestila, kadar delovni čas redno in v znatnem obsegu zajema čas dežurstva („Arbeitsbereitschaft“),
- b) določiti drugačno obdobje za nadomestilo,
- c) podaljšati delovni čas na do 10 ur dnevno brez nadomestila v trajanju največ 60 dni letno,

[...]“

24 Člen 25 ArbZG določa:

„Če na dan uveljavitve tega zakona veljavna kolektivna pogodba ali kolektivna pogodba, ki ima po tem datumu še vedno učinke, predvideva odstopanja v skladu s členom 7(1) in (2) [...], ki presegajo zgornje meje iz navedenih določb, ta zakon v ta odstopanja ne posega. Pogodbe na ravni podjetij, ki temeljijo na kolektivnih pogodbah, se štejejo za kolektivne pogodbe, kot so določene v prvem stavku [...]“

25 Tarifvertrag über die Arbeitsbedingungen für Angestellte, Arbeiter und Auszubildende des Deutschen Roten Kreuzes (kolektivna pogodba o delovnih pogojih zaposlenih, delavcev in pripravnikov nemškega Rdečega križa, v nadaljevanju: DRK-TV) med drugim določa:

„Člen 14 Običajni delovni čas

- (1) Običajni delovni čas znaša povprečno 39 ur brez odmorov (38 ur in pol od 1. aprila 1990) tedensko. Na splošno se običajni povprečni tedenski delovni čas preračuna v obdobju 26 tednov.

Za delavce, ki svoje naloge izvajajo v izmenah, je lahko določeno daljše obdobje.

- (2) Običajni delovni čas se lahko podaljša [...]

- a) na 10 ur dnevno (povprečno 49 ur tedensko), če redno zajema dežurstvo („Arbeitsbereitschaft“) povprečno vsaj 2 uri dnevno,
- b) na 11 ur dnevno (povprečno 54 ur tedensko), če redno zajema dežurstvo („Arbeitsbereitschaft“) povprečno vsaj 3 ure dnevno,
- c) na 12 ur dnevno (povprečno 60 ur tedensko), če mora biti delavec zgolj prisoten na delovnem mestu, da opravi zahtevano delo v primeru potrebe.

[...]

- (5) Delavec se mora po navodilih delodajalca zunaj običajnega delovnega časa zadrževati na določenem mestu, ki ga določi delodajalec, od koder se ga lahko pozove na delo glede na potrebe (stalna pripravljenost („Bereitschaftsdienst’’)). Delodajalec lahko tako stalno pripravljenost naloži le, kadar je treba pričakovati določeno delovno obremenitev, vendar ko glede na izkušnje čas prevladuje brez dela.

[...]“

26 Pripomba k členu 14(2) DRK-TV določa:

„Na področju uporabe priloge 2 za sodelavce reševalne službe in službe za prevoz bolnikov je treba upoštevati opombo iz člena 14(2) [DRK-TV].“

27 V tej prilogi 2 so posebna pogodbeno določila za osebje reševalne službe in službe za prevoz bolnikov. Upoštevna opomba določa, da se maksimalni tedenski delovni čas 54 ur, določen v členu 14(2)(b) DRK-TV postopno skrajšuje. Zato je določeno, da se od 1. januarja 1993 ta maksimalni čas zniža s 54 na 49 ur.

Spori o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 28 Sedem sporov je razlog za predloge za sprejetje predhodne odločbe.
- 29 Iz spisov, ki so na voljo Sodišču, izhaja, da organizacija Deutsches Rotes Kreuz izvaja kopensko reševalno službo v delu Landkreisa Waldshut. Ta organizacija vzdržuje reševalne postaje Waldshut (Nemčija), Dettighoffen (Nemčija) in Bettmaringen (Nemčija), ki delujejo 24 ur dnevno, in postajo Lauchringen (Nemčija), ki deluje 12 ur dnevno. Urgentno kopensko reševanje se zagotavlja z vozili za prevoz bolnikov in nujnimi reševalnimi vozili. V vozilu za prevoz bolnikov sta dve medicinski sestri reševalki, medtem ko sta v nujnem reševalnem vozilu reševalec in urgentni zdravnik. Ob pozivu se ta vozila napotijo na kraj, da bi zdravstveno oskrbela paciente. Ti se nato praviloma prepeljejo v bolnišnico.
- 30 B. Pfeiffer in K. Nestvogel sta bila v preteklosti pri organizaciji Deutsches Rotes Kreuz zaposlena kot reševalca, drugi tožniki v postopku v glavni stvari pa so bili ob vložitvi tožbe pri predložitvenem sodišču še vedno zaposleni pri tej organizaciji.
- 31 Stranke iz postopka v glavni stvari si v bistvu nasprotujejo glede tega, ali je pri izračunu maksimalnega tedenskega delovnega časa treba upoštevati čas dežurstva („Arbeitsbereitschaft“), ki ga morajo ali so ga morali zadevni delavci izvajati v okviru zaposlitve pri organizaciji Deutsches Rotes Kreuz.

- 32 Predmet tožbe, ki sta jo pri Arbeitsgericht Lörrach vložila B. Pfeiffer in K. Nestvogel, je zahtevak za plačilo nadur, ki sta jih opravila prek 48 ur tedensko. V bistvu zatrjujeta, da jima je bilo nepravilno naloženo, da sta od junija 2000 do marca 2001 tedensko povprečno delala več kot 48 ur. Zato od delovnega sodišča zahtevata, naj organizaciji Deutsches Rotes Kreuz naloži, naj vsakemu plača bruto znesek 4.335,45 DEM (za 156,85 nadur po bruto stopnji 29,91 DEM) in 1.841,88 DEM (za 66,35 nadur po bruto stopnji 27,76 DEM) skupaj z zamudnimi obrestmi.
- 33 Predmet tožb, ki so jih vložili drugi tožniki iz postopka v glavni stvari pri navedenem sodišču, je določitev maksimalnega tedenskega delovnega časa, ki so ga dolžni opravljati za račun organizacije Deutsches Rotes Kreuz.
- 34 V nekaterih pogodbah o zaposlitvi so se stranke postopka v glavni stvari dogovorile o uporabi DRK-TV.
- 35 Arbeitsgericht Lörrach ugotavlja, da je bil na podlagi teh pravil kolektivne pogodbe povprečni tedenski delovni čas v reševalni službi, ki jo je izvajala organizacija Deutsches Rotes Kreuz, 49 ur. V bistvu je bil normalni delovni čas podaljšan z uporabo člena 14(2)(b) DRK-TV, upoštevajoč obveznost tožečih strank, da opravljajo dežurstvo („Arbeitsbereitschaft“) povprečno vsaj 3 ure dnevno.
- 36 Tožeče stranke iz postopka v glavni stvari menijo, da so določbe, ki jih je organizacija Deutsches Rotes Kreuz uporabila za določitev tedenskega delovnega časa na 49 ur, nezakonite. Glede tega se opirajo na Direktivo 93/104 in na sodbo

Sodišča z dne 3. oktobra 2000 v zadevi Simap (C-303/98, Recueil, str. I-7963). Po njihovem mnenju člen 14(2)(b) DRK-TV krši pravo Skupnosti s tem, da določa delovni čas, daljši od 48 ur tedensko. Poleg tega naj navedena ureditev iz kolektivne pogodbe ne bi bila utemeljena z odstopanjem, določenim v členu 7(1), točka 1(a), ArbZG. Tožeče stranke iz postopka v glavni stvari namreč navajajo, da ta zakon v tem pogledu nepravilno prenaša določbe Direktive 93/104. Zato menijo, da je treba odstopanje iz ArbZG razlagati v skladu s pravom Skupnosti in da ga, če se ne ravna tako, sploh ni mogoče uporabiti.

- 37 Po drugi strani organizacija Deutsches Rotes Kreuz meni, da je treba tožbo zavrniti. Navaja zlasti, da njena ureditev o podaljšanju delovnega časa spoštuje nacionalno zakonodajo in kolektivne pogodbe.
- 38 Arbeitsgericht Lörrach, ki odloča o sporu, se najprej sprašuje, ali dejavnost tožečih strank iz postopka v glavni stvari spada v področje uporabe Direktive 93/104.
- 39 Po eni strani naj bi člen 1(3) Direktive 93/104, ki, kar zadeva področje njene uporabe, napotuje na člen 2 Direktive 89/391, iz tega področja uporabe izključil več področij, kjer ji posebne značilnosti nekaterih posebnih dejavnosti neizogibno nasprotujejo. Vendarle bi po mnenju predložitvenega sodišča ta izključitev smela zadevati samo tiste od obravnavanih dejavnosti, ki skušajo zagotavljati varnost in javni red, ki so nepogrešljive za skupno dobro in ki jih, upoštevajoč njihovo naravo, ni mogoče načrtovati. Ta člen kot primer navaja velike katastrofe. Služba urgentnega reševanja pa ne sme biti izključena iz področja uporabe teh dveh direktiv, čeprav morajo biti reševalci v 24-urni pripravljenosti za posredovanje, saj je mogoče načrtovati delovne obveznosti in delovni čas vsakega od njih.

- 40 Po drugi strani bi bilo treba ugotoviti, ali je treba delo znotraj kopenske reševalne službe šteti za dejavnost, ki spada v področje „cestnega prometa“ v smislu člena 1(3) Direktive 93/104. Če bi bilo ta pojem treba razumeti tako, kot da zajema vse dejavnosti, ki se odvijajo v vozilu, ki vozi po javnih poteh, bi morala reševalna služba, ki se zagotavlja z vozili za prevoz bolnikov in nujnimi reševalnimi vozili, vključena v tem pojmu, saj je pomemben del te dejavnosti napotitev na kraj, kjer je prišlo do dogodka, v zvezi s katerim je potrebna nujna pomoč, in prevoz bolnikov do bolnišnice. Vendar reševalna služba normalno deluje v okviru omejenega geografskega okvira, na splošno znotraj enega Landkreisa, tako da razdalje niso dolge in je čas posredovanja omejen. Delo v okviru kopenske reševalne službe naj bi se zato razlikovalo od tipične dejavnosti cestnega prevoza. Glede te rešitve pa naj bi dvomi vendarle še naprej obstajali zaradi sodbe z dne 24. septembra 1998 v zadevi Tögel (C-76/97, Recueil, str. I-5357, točka 40).
- 41 Predložitveno sodišče se nato sprašuje, ali neuporaba povprečnega maksimalnega tedenskega delovnega časa 48 ur, določenega v členu 18(1)(b)(i) Direktive 93/104, predpostavlja izrecno in nedvoumno privolitev zadevnega delavca ali pa zadostuje, da slednji soglaša glede uporabe kolektivne pogodbe v celoti, kadar slednja določa zlasti možnost preseganja maksimalnega časa 48 ur.
- 42 Nazadnje se Arbeitsgericht Lörrach sprašuje, ali je člen 6 Direktive 93/104 nepogojen in dovolj natančen, da bi se lahko posameznik nanj skliceval pred nacionalnim sodiščem v primeru, da država članica ni pravilno prenesla te direktive. Če se namreč po nemškem pravu ureditev iz člena 14(2)(b) DRK-TV, ki se uporablja za pogodbe o zaposlitvi, sklenjene med strankami v postopku v glavni stvari, opira na možnosti, ki jih je zakonodajalec dal v členu 7(1), točka 1(a), ArbZG, bi slednja določba delodajalcem omogočila, da odločijo o podaljšanju dnevnega delovnega časa brez povračila, tako da se obide omejitev povprečnega delovnega časa 48 ur tedensko, ki izhaja iz člena 3 ArbZG in člena 6, točka 2, Direktive 93/104.

- 43 Ob ugotovitvi, da je glede na okoliščine za rešitev spora potrebna razlaga prava Skupnosti, je Arbeitsgericht Lörrach prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo vprašanja, ki so enaka v zadevah od C-397/01 do C-403/01, in sicer:

„1) a) Ali je treba napotitev iz člena 1(3) Direktive 93/104 [...] na člen 2(2) Direktive 89/391 [...], ki določa, da se [ti] direktivi ne uporabljata, kjer ji posebne značilnosti nekaterih posebnih dejavnosti v službah civilne zaščite neizogibno nasprotujejo, razumeti tako, da je dejavnost tožečih strank – reševalska služba zajeta s to izjemo?

b) Ali je treba pojem cestnega prometa [iz] člena 1(3) Direktive 93/104/ES razumeti tako, da so iz področja uporabe Direktive izključene samo dejavnosti prevoza, ki po svoji naravi vključujejo veliko vožnje in glede katerih zato ni mogoče določiti časa prevoza zaradi nepredvidljivosti morebitnih težav, ali pa se ta pojem razširja tudi na dejavnost kopenske reševalne službe, ki tudi obsega vsaj vožnjo reševalnih vozil in spremljanje pacienta med prevozom?

- 2) Ali je treba, upoštevajoč sodbo, ki jo je izdalo Sodišče [...] v zadevi [...] Simap (točki 73 in 74), člen 18(1)(b)(i) razumeti tako, da mora biti podaljšanje delovnega časa preko 48 ur tedensko omenjeno v soglasju, ki ga da posamezen delavec, ali je lahko to soglasje podano tudi s tem, da se delavec in delodajalec v pogodbi o zaposlitvi dogovorita, da delovne pogoje ureja kolektivna pogodba, ki omogoča podaljšanje tedenskega delovnega časa preko 48 ur?

3) Ali je besedilo člena 6 Direktive 93/104 [...] nepogojno in dovolj natančno, da bi se lahko posamezniki sklicevali na njegove določbe pred nacionalnimi sodišči, če država direktive ni pravilno prenesla v nacionalno pravo?"

44 S sklepom predsednika Sodišča z dne 7. novembra 2001 so bile za namene pisnega in ustnega postopka ter izdaje skupne sodbe zadeve od C-397/01 do C-403/01 združene.

45 Z odločbo z dne 14. januarja 2003 je Sodišče prekinilo postopek v navedenih zadevah do dneva ustne obravnave v zadevi Jaeger, ki je bila 25. februarja 2003, pri čemer je bila v tej zadevi sodba izdana 9. septembra 2003 (C-151/02, Recueil, str. I-8389).

46 S sklepom Sodišča z dne 13. januarja 2004 se je ponovno začela ustna obravnava v zadevah od C-397/01 do C-403/01.

Vprašanja za predhodno odločanje

Prvo vprašanje, pod a)

47 S prvim vprašanjem, pod a), predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali je treba člen 2 Direktive 89/391 in člen 1(3) Direktive 93/104 razlagati tako, da reševalna dejavnost, ki se izvaja v okviru urgentne medicinske reševalne službe, kot je ta v zadevi v postopku v glavni stvari, spada na področje uporabe navedenih direktiv.

- 48 Da bi odgovorili na to vprašanje, je treba takoj spomniti, da člen 1(3) Direktive 93/104 določa področje njene uporabe z izrecnim sklicevanjem na člen 2 Direktive 89/391. Tako je treba pred ugotovitvijo, ali dejavnost, kot je dejavnost reševalcev, ki spremljajo vozilo za prevoz bolnika ali nujno medicinsko vozilo v okviru reševalne službe, ki jo organizira Deutsches Rotes Kreuz, spada v področje uporabe Direktive 93/104, prej preizkusiti, ali ta dejavnost spada v področje uporabe Direktive 89/391 (glej zgoraj navedeno sodbo Simap, točki 30 in 31).
- 49 V skladu s členom 2(1) se Direktiva 89/391 nanaša na „vsa področja dejavnosti, javna in zasebna“, med katerimi so na splošno dejavnosti služb.
- 50 Vendar se, kot izhaja iz odstavka 2, prvega pododstavka, istega člena, navedena direktiva ne uporablja tam, kjer ji posebne značilnosti nekaterih posebnih dejavnosti, med drugim v službah civilne zaščite, neizogibno nasprotujejo.
- 51 Kljub temu je treba ugotoviti, da dejavnost reševalcev, ki spremljajo vozilo za prevoz bolnika ali nujno medicinsko vozilo v okviru reševalne službe za pomoč ranjenim ali bolnim, ki jo organizira organizacija, kot je Deutsches Rotes Kreuz, nima takih lastnosti, da bi bilo zajeta v izjemi, omenjeni v prejšnji točki.
- 52 Iz cilja Direktive 89/391, in sicer spodbujanja izboljšanja varnosti in zdravja delavcev pri delu, ter besedila njenega člena 2(1), namreč izhaja, da je treba področje uporabe te direktive razumeti široko. Iz tega izhaja, da je treba izjeme, določene v odstavku 2, prvi pododstavek, tega člena, razlagati restriktivno (glej zgoraj navedeno sodbo

Simap, točki 34 in 35, in sklep z dne 3. julija 2001 v zadevi CIG, Recueil, str. I-5139, točka 29).

- 53 Poleg tega člen 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 iz področja njene uporabe ne izključuje služb civilne zaščite, temveč samo „nekatero posebne dejavnosti“ teh služb, katerih posebne značilnosti tej direktivi neizogibno nasprotujejo pri uporabi pravil, ki jih določa.
- 54 To široko določeno izjemo področja uporabe Direktive 89/391 je treba torej razlagati tako, da omejuje njen obseg na to, kar je nujno za varstvo interesov, za katere državam omogoča varstvo.
- 55 V tem pogledu je bila izjema iz člena 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391 sprejeta zgolj z namenom, da zagotavlja dobro delovanje služb, nujno potrebnih za zaščito varnosti, zdravja ter javnega reda v primeru nevarnega dogodka izjemnih razsežnosti – na primer katastrofe –, za katerega je značilno, da se zanj ne da načrtovati delovnega časa intervencijskih in reševalnih ekip.
- 56 Vendarle se služba civilne zaščite v tako omejenem smislu, na katero se nanaša ta določba, jasno razlikuje od dejavnosti reševanja ranjenih ali bolnih, ki so predmet postopka v glavni stvari.

- 57 Dejansko, čeprav se mora služba, kot je ta, ki jo obravnava predložitveno sodišče, odzvati na dogodke, ki sami po sebi niso predvidljivi, pa za dejavnosti, ki jih opravlja v normalnih razmerah in ki poleg tega ustrezajo nalogi, ki je bila tej službi zaupana, vnaprejšnja organizacija ni nič težja, vključno z delovnimi urniki osebja.
- 58 Ta služba torej ne kaže nikakršne posebnosti, ki bi neizogibno nasprotovala uporabi pravil Skupnosti na področju zaščite varnosti ter zdravja delavcev, tako da je ne zajema izjema, določena v členu 2(2), prvi pododstavek, Direktive 89/391, zato se slednja za tako službo uporablja.
- 59 Iz besedila člena 1(3) Direktive 93/104 pa izhaja, da se nanaša na vse sektorje dejavnosti, tako javne kot zasebne, določene v členu 2 Direktive 89/391, z izjemo nekaterih taksativno navedenih posebnih dejavnosti.
- 60 Nobena od slednjih dejavnosti ni upoštevana za službo, kot je ta iz postopka v glavni stvari. Še posebej je očitno, da dejavnosti reševalcev, ki v okviru službe urgentne medicinske pomoči spremljajo paciente v vozilu za prevoz bolnikov ali nujnem medicinskem vozilu, ni mogoče izenačiti z dejavnostjo zdravnikov na usposabljanju, za katero se Direktiva 93/104 v skladu z njenim členom 1(3) ne uporablja.
- 61 Zato taka dejavnost, kot je ta, ki jo obravnava predložitveno sodišče, prav tako spada v področje uporabe Direktive 93/104.

- 62 Kot je upravičeno poudarila Komisija, to ugotovitev še podkrepi okoliščina, da člen 17(2), točka 2.1(c)(iii) Direktive 93/104 izrecno omenja službo za prvo pomoč. Taka omemba bi bila v bistvu brez vsakršnega pomena, če bi bila navedena dejavnost že v celoti izključena iz področja uporabe Direktive 93/104 na podlagi njenega člena 1(3). Nasprotno, navedena omemba kaže na to, da je zakonodajalec Skupnosti določil načelo uporabe te direktive glede takih dejavnosti, pri čemer je v določenih okoliščinah predvidel možnost odstopanja od nekaterih posebnih določb navedene direktive.
- 63 V teh okoliščinah je treba na prvo vprašanje, pod a), odgovoriti, da je treba člen 2 Direktive 89/391 in člen 1(3) Direktive 93/104 razlagati tako, da dejavnost reševalcev, ki se izvaja v okviru službe urgentne medicinske pomoči, kot je ta iz postopka v glavni stvari, spada v področje uporabe navedenih direktiv.

Prvo vprašanje, pod b)

- 64 S prvim vprašanjem, pod b), predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali je treba pojem „cestni promet“ v smislu člena 1(3) Direktive 93/104 razumeti tako, da zajema dejavnost urgentne medicinske pomoči, ker vsaj deloma zajema uporabo vozila in spremstva pacienta med prevozom do bolnišnice.
- 65 V zvezi s tem je treba spomniti, da v skladu z besedilom člena 1(3) Direktive 93/104 ta „velja za vse sektorje dejavnosti [...] razen zračnega, železniškega, cestnega, pomorskega prometa, prometa po celinskih vodnih poteh in jezerih [...]“.

- 66 V sodbi z dne 4. oktobra v zadevi Bowden in drugi (C-133/00, Recueil, str. I-7031) je Sodišče odločilo, da je treba to določbo razumeti tako, da so vsi delavci, zaposleni v sektorju cestnega prevoza, vključno z osebjem, ki dela v pisarnah, izključeni iz področja uporabe navedene direktive.
- 67 Kot izjeme od ureditve Skupnosti glede ureditve delovnega časa, ki ga uvaja Direktiva 93/104, je treba izjeme iz področja njene uporabe, določene v členu 1(3), razlagati tako, da se njihov obseg omejuje na to, kar je nujno potrebno za zaščito interesov, ki so cilj varstva teh izjem (glej po analogiji zgoraj navedeno sodbo Jaeger, točka 89).
- 68 Vendar je bil sektor prevoza izključen iz področja uporabe Direktive 93/104, ker so za to področje že obstajali predpisi Skupnosti, ki so imeli posebne določbe za področje ureditve delovnega časa zaradi posebne narave zadevne dejavnosti. Ta ureditev pa se ne uporablja za prevoze, izvedene v urgentnih primerih, ali namenjene reševanju.
- 69 Poleg tega zgoraj navedena sodba Bowden in drugi temelji na pripadnosti delodajalca enemu od sektorjev prevozov, ki so izrecno navedeni v členu 1(3) Direktive 93/104 (glej točke od 39 do 41 te sodbe). Zato ni mogoče trditi, da je dejavnost organizacije Deutsches Rotes Kreuz zajeta v sektorju cestnega prometa, ker zagotavlja službo urgentne medicinske pomoči, kot je ta iz postopka v glavni stvari.
- 70 Okoliščina, da ta dejavnost deloma obsega uporabo vozila in spremstvo pacienta med prevozom do bolnišnice, ni odločujoča, ker je glavni cilj zadevne dejavnosti

ponuditi prvo medicinsko pomoč bolni ali ranjeni osebi, ne pa izvajati storitev, ki je zajeta v sektorju cestnega prometa.

- 71 Poleg tega je treba spomniti, da so službe za prvo pomoč izrecno omenjene v členu 17(2), točka 2.1(c)(iii) Direktive 93/104. Vendar pa bi bila ta omemba, ki omogoča morebiten odstop od nekaterih posebnih določb navedene direktive, odveč, če bi bile te službe že v celoti izključene iz področja uporabe te direktive na podlagi njenega člena 1(3).
- 72 V teh okoliščinah pojem „cestni promet“ iz člena 1(3) Direktive 93/104 ne zajema službe urgentne medicinske pomoči, kot je ta iz postopka v glavni stvari.
- 73 Te razlage nikakor ne ovrže zgoraj navedena sodba Tögel, na katero se sklicuje predložitveno sodišče, saj predmet te sodbe ni bila razlaga Direktive 93/104, temveč Direktive Sveta 92/50/EGS z dne 18. junija 1992 o usklajevanju postopkov za oddajo javnih naročil storitev (UL L 209, str. 1), katere vsebina in cilj nimata nikakršnega pomena za določitev področja uporabe Direktive 93/104.
- 74 Na podlagi vseh zgornjih ugotovitev je treba na prvo vprašanje, pod b), odgovoriti, da je treba pojem „cestni promet“ v smislu člena 1(3) Direktive 93/104 razlagati tako, da ne zajema dejavnosti službe urgentne medicinske pomoči, čeprav vsaj deloma obsega uporabo vozila in spremstvo pacienta med prevozom do bolnišnice.

Drugo vprašanje

- 75 Z drugim vprašanjem predložitveno sodišče dejansko sprašuje, ali je treba člen 18(1)(b)(i), prva alineja, Direktive 93/104 razlagati tako, da zahteva izrecno in svobodno izraženo soglasje, ki ga poda vsak delavec posamezno, da bi bilo preseganje maksimalnega tedenskega delovnega časa 48 ur, ki je določen v členu 6 navedene direktive, veljavno, ali v ta namen zadostuje, da se pogodba o zaposlitvi zadevne osebe sklicuje na kolektivno pogodbo, ki dopušča tako prekoračenje.
- 76 Da bi odgovorili na tako postavljeno vprašanje, je treba po eni strani spomniti, da tako iz člena 118 A Pogodbe, ki je pravna osnova za Direktivo 93/104, kot iz prve, četrte, sedme in osme uvodne izjave te direktive ter iz samega besedila njenega člena 1(1) izhaja, da je njen cilj zagotavljati boljšo zaščito varnosti in zdravja delavcev s tem, da so deležni minimalnega časa počitka – zlasti dnevnega in tedenskega – ter enakovrednih obdobjev odmorov, in z določitvijo maksimalne omejitve tedenskega delovnega časa.
- 77 Po drugi strani se lahko v sistemu, ki ga uvaja Direktiva 93/104, odstopi samo od nekaterih taksativno naštetih določb, ki jih določijo države članice ali socialni partnerji. Poleg tega je uporaba odstopanja od teh določb podrejena strogim pogojem, da bi se zagotovila učinkovita zaščita varstva in zdravja delavcev.
- 78 Tako člen 18(1)(b)(i) iste direktive določa, da imajo države članice možnost, da ne uporabljajo člena 6 te direktive, pod pogojem, da spoštujejo splošna načela zaščite varnosti in zdravja delavcev in da izpolnjujejo določeno število kumulativno navedenih pogojev v prvi od teh dveh določb.

- 79 Zlasti z navedenim členom 18(1)(b)(i), prva alineja, se zahteva, naj delovni čas ne presega 48 ur v sedemdnevnem obdobju, izračunanem kot povprečje v referenčnem obdobju iz točke 2 člena 16 Direktive 93/104, pri čemer pa lahko delavec poda svoje soglasje za opravljanje dela v trajanju nad 48 ur tedensko.
- 80 V zvezi s tem je Sodišče v točki 73 zgoraj navedene sodbe Simap že razsodilo, da, kot izhaja iz njenega besedila, člen 18(1)(b)(i), prva alineja, Direktive 93/104, zahteva posamično soglasje delavca.
- 81 V točki 74 iste sodbe je Sodišče iz tega sklepalo, da izraženo soglasje sindikata v okviru kolektivne pogodbe ali kolektivnega sporazuma ni enakovredno tistemu, ki ga poda delavec sam, kot je določeno v zgoraj navedenem členu 18(1)(b)(i), prva alineja.
- 82 Ta razlaga izhaja iz cilja Direktive 93/104, ki želi zagotoviti učinkovito zaščito varstva in zdravja delavcev, s tem da jim zagotavlja, da so dejansko deležni maksimalne omejitve tedenskega delovnega časa in minimalnih obdobjev počitka. Vsako odstopanje od teh minimalnih zahtev mora zato vključevati vsa nujna zagotovila, da bi zadevni delavec, če se odpove socialni pravici, ki mu je bila z navedeno direktivo neposredno podeljena, to storil svobodno in ob polnem poznavanju zadeve. Te zahteve so toliko bolj pomembne, ker je treba delavca šteti za šibkejšo stranko pri pogodbi o zaposlitvi, tako da je nujno preprečiti, da bi delodajalec razpolagal z možnostjo izigranja sopogodbenikove volje ali da bi mu omejil njegove pravice, ne da bi slednji glede tega izrecno izrazil svoje soglasje.
- 83 Te ugotovitve so prav tako upoštevne v primeru, na katerega se nanaša drugo vprašanje.

- 84 Iz tega izhaja, da mora biti za veljaven odstop od maksimalnega tedenskega delovnega časa, določenega v členu 6 Direktive 93/104, ki je 48 ur, soglasje delavca ne le posamično, temveč tudi izrecno in svobodno izraženo.
- 85 Ti pogoji niso izpolnjeni, kadar se pogodba o zaposlitvi zadevnega delavca omeji na sklicevanje na kolektivno pogodbo, ki dovoljuje preseganje maksimalnega tedenskega delovnega časa. Dejansko nikakor ni nujno, da se je ob sklenitvi pogodbe zadevni delavec zavedal omejitve pravic, ki mu jih daje Direktiva 93/104.
- 86 Na drugo vprašanje je torej treba odgovoriti, da je treba člen 18(1)(b)(i), prva alineja, Direktive 93/104 razlagati tako, da se za veljavno prekoračitev maksimalnega tedenskega delovnega časa 48 ur, kot je določen v členu 6 Direktive, zahteva izrecno in svobodno izraženo soglasje, ki ga poda vsak delavec posamično. Za ta namen ni dovolj, da se pogodba zadevnega delavca o zaposlitvi sklicuje na kolektivno pogodbo, ki omogoča tako prekoračitev.

Tretje vprašanje

- 87 S tretjim vprašanjem predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali se lahko ob nepravilnem prenosu Direktive 93/104 njen člen 6, točko 2, razlaga, kot da ima neposreden učinek.
- 88 Kot izhaja tako iz besedila kot iz njegovega sobesedila, to vprašanje vsebuje dva vidika, od katerih se prvi nanaša na razlago člena 6, točke 2, Direktive 93/104, da bi

predložitvenemu sodišču omogočil, da se izreče o združljivosti upoštevnihi pravil nacionalnega prava z zahtevami prava Skupnosti, medtem ko se drugi vidik vprašanja nanaša na to, ali ta določba, kadar je zadevna država članica navedeno določbo v notranje pravo prenesla nepravilno, izpolnjuje pogoje, da bi se posameznik lahko skliceval nanjo pred nacionalnimi sodišči v okoliščinah, kot so podane v postopku v glavni stvari.

89 Torej je treba ta dva vidika obravnavati zaporedno.

Obseg člena 6, točka 2, Direktive 93/104

90 Najprej je treba opozoriti, da člen 6, točka 2, Direktive 93/104 države članice obvezuje, da sprejmejo ukrepe, ki so potrebni za zagotovitev, da v skladu s potrebo po zaščiti varnosti in zdravja delavcev povprečni delovni čas za vsako sedemdnevno obdobje ne presega 48 ur vključno z nadurami.

91 Iz člena 118 A pogodbe, ki je pravna podlaga Direktive 93/104, iz prve, četrte, sedme in osme uvodne izjave te direktive, iz Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev, sprejete med zasedanjem Evropskega Sveta v Strasbourg 9. decembra 1989, na katere odstavka 8 in 19, prvi pododstavek, se sklicuje četrta uvodna izjava navedene direktive, ter iz besedila njenega člena 1(1) izhaja, da je njen cilj določiti minimalne zahteve, namenjene izboljšanju življenjskih in delovnih pogojev delavcev z zblíževanjem nacionalnih določb o trajanju delovnega časa.

Namen tega usklajevanja na ravni Skupnosti na področju ureditve delovnega časa je zagotoviti boljšo zaščito varstva in zdravja delavcev s tem, da uživajo minimalno obdobje počitka – zlasti dnevnega in tedenskega – ter primerna obdobja odmorov (glej zgoraj navedeno sodbo Jaeger, točke od 45 do 47).

- 92 Tudi Direktiva 93/104 še posebej v členu 6(2) nalaga zgornjo mejo 48 ur za povprečno trajanje delovnega tedna, kar je maksimalna omejitev, glede katere je izrecno določeno, da vključuje nadure.
- 93 V tem okviru je Sodišče že razsodilo, da je treba stalno pripravljenost („Bereitschaftsdienst“), ki jo delavec izvaja tako, da je fizično prisoten na kraju, ki ga določi njegov delodajalec, v celoti presojati, kot da gre za obdobja dela v smislu Direktive 93/104, neodvisno od okoliščine, da med to pripravljenostjo zadevna oseba poklicne dejavnosti dejansko ne izvaja neprekinjeno (glej zgoraj navedeno sodbo Jaeger, točke 71, 75 in 103).
- 94 Enako mora veljati za obdobja dežurstva („Arbeitsbereitschaft“), ki jih zagotavljajo reševalci v okviru reševalne službe, ki nujno zajemajo bolj ali manj obsežne faze brez dejavnosti med urgentnimi intervencijami.
- 95 Ta obdobja dežurstva se morajo zato v celoti upoštevati ob določitvi maksimalnega dnevnega in tedenskega delovnega časa.

- 96 Poleg tega se zdi, da lahko v sistemu, ki ga vzpostavlja Direktiva 93/104, čeprav njen člen 15 na splošno omogoča uporabo ali vpeljavo nacionalnih določb, ki so bolj naklonjene zaščiti varstva in zdravja delavcev, države članice ali socialni partnerji predvidijo odstopanja samo od nekaterih določb, izrecno določenih v tej direktivi (glej zgoraj navedeno sodbo Jaeger, točka 80).
- 97 Vendar pa je po eni strani člen 6 Direktive 93/104 omenjen samo v njenem členu 17(1), medtem ko ni sporno, da se slednja določba nanaša na dejavnosti, ki v ničemer niso povezane s tistimi, ki jih izvajajo reševalci, kot so tožniki v postopku v glavni stvari. Po drugi strani pa odstavek 2, točka 2.1(c)(iii), navedenega člena navaja „dejavnosti s potrebo po neprekinjenosti službe“, med katerimi je tudi „služba za prvo pomoč“, vendar ta določba določa možnosti odstopanja samo od členov 3, 4, 5, 8 in 16 navedene direktive.
- 98 Po drugi strani člen 18(1)(b)(i) Direktive 93/104 določa, da imajo države članice možnost, da ne uporabijo člena 6, če spoštujejo splošna načela zaščite varstva in zdravja delavcev in če izpolnjujejo določeno število kumulativnih pogojev, navedenih v prvi od teh dveh določb. Vendar pa je očitno, da Zvezna republika Nemčija ni izkoristila te možnosti odstopanja (glej zgoraj navedeno sodbo Jaeger, točka 85).
- 99 Poleg tega iz sodne prakse Sodišča izhaja, da države članice ne morejo enostransko določiti obsega določb Direktive 93/104 z določitvijo kakršnihkoli pogojev ali omejitev za izvajanje pravice delavcev, da povprečen tedenski delovni čas ne presega 48 ur, kot je določeno v členu 6(2) te direktive (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Jaeger, točki 58 in 59). Vsaka druga razlaga bi bila namreč v nasprotju z

njenim ciljem zagotoviti učinkovito zaščito varstva in zdravja delavcev s tem, da so dejansko deležni minimalnih obdobj počitka (glej zgoraj navedeno sodbo Jaeger, točki 70 in 92).

- ¹⁰⁰ V takih okoliščinah je treba ugotoviti, da upoštevajoč tako besedilo člena 6, točka 2, Direktive 93/104 kot cilj in sistematiko slednje, kar zadeva povprečen tedenski delovni čas, maksimalna omejitev 48 ur vključno z nadurami pomeni posebej pomembno pravilo socialnega prava Skupnosti, od katerega mora imeti korist vsak delavec, in sicer kot minimalne zahteve, namenjene zagotavljanju zaščite njegovega varstva in zdravja (glej po analogiji sodbo z dne 26. junija 2001 v zadevi BECTU, C-173/99, Recueil, str. I-4881, točki 43 in 47), tako da z zahtevami navedene določbe ni združljiva nacionalna ureditev, kot je zadevna v postopku v glavni stvari, ki vključno z dežurstvom („Arbeitsbereitschaft“) dovoljuje tedenski delovni čas preko 48 ur.

- ¹⁰¹ Zato je treba na prvi vidik tretjega vprašanja odgovoriti, da je treba člen 6, točka 2, Direktive 93/104 razlagati tako, da v okoliščinah, kakršne so v postopku v glavni stvari, nasprotuje ureditvi države članice, ki ima glede dežurstva („Arbeitsbereitschaft“), ki ga zagotavljajo reševalci v okviru službe urgentne medicinske pomoči organizacije, kot je Deutsches Rotes Kreuz, tak učinek, da v obravnavanem primeru na podlagi kolektivne pogodbe ali na njej temelječe pogodbe na ravni podjetja dovoljuje preseganje maksimalnega tedenskega delovnega časa 48 ur, določenega s to določbo.

Neposredni učinek člena 6, točka 2, Direktive 93/104, in posledice, ki iz tega izhajajo za zadeve v postopku v glavni stvari

- ¹⁰² Ker se v okoliščinah, kot so te v postopku v glavni stvari, upoštevna nacionalna ureditev, kar zadeva maksimalni tedenski delovni čas, ne zdi v skladu z zahtevami iz

Direktive 93/104, je treba še preizkusiti, ali člen 6(2) izpolnjuje pogoje, da bi imel neposredni učinek.

¹⁰³ Glede tega iz ustaljene sodne prakse Sodišča izhaja, da se posamezniki lahko v vseh primerih, ko se določbe direktive z vidika njihove vsebine izkažejo za nepogojne in dovolj natančne, nanje sklicujejo pred nacionalnimi sodišči zoper državo, bodisi kadar ta ni pravočasno prenesla direktive v nacionalno pravo bodisi kadar je direktivo prenesla nepravilno (glej zlasti sodbi z dne 19. novembra 1991 v zadevi Francovich in drugi, C-6/90 in C-9/90, Recueil, str. I-5357, točka 11, in z dne 11. julija 2002 v zadevi Marks & Spencer, C-62/00, Recueil, str. I-6325, točka 25).

¹⁰⁴ Vendar pa člen 6, točka 2, Direktive 93/104 izpolnjuje merila, ker državam članicam z nedvoumnim besedilom nalaga natančno obliko rezultata, ki ni odvisna od nikakršnega pogoja, kar zadeva uporabo pravila, ki ga navaja in ki določa zgornjo mejo 48 ur vključno z nadurami, kar zadeva povprečni tedenski delovni čas.

¹⁰⁵ Čeprav Direktiva 93/104 državam članicam prepušča določeno polje proste presoje pri sprejemanju podrobnih predpisov za njeno izvajanje, kar zadeva zlasti referenčno obdobje, ki ga je treba določiti za namene uporabe njenega člena 6, in čeprav jim poleg tega dopušča, da predvidijo odstopanja od določb tega člena, te okoliščine ne posegajo v natančnost in nepogojnost točke 2 omenjenega člena. V bistvu iz besedila člena 17(4) te direktive izhaja, prvič, da referenčno obdobje v nobenem primeru ne sme presegati dvanajst mesecev, in drugič, da je možnost držav članic, da ne uporabijo člena 6, podrejena spoštovanju vseh pogojev, navedenih v členu 18(1)(b)(i) navedene direktive. Torej je mogoče določiti minimalno zaščito, ki se mora v vsakem primeru izvajati (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Simap, točki 68 in 69).

- 106 Zato člen 6, točka 2, Direktive 93/104, izpolnjuje vse zahtevane pogoje za neposredni učinek.
- 107 Treba pa je še določiti pravne posledice, ki jih mora iz te razlage v okoliščinah, kakršne so te iz postopka v glavni stvari, ki poteka med posamezniki, izpeljati nacionalno sodišče.
- 108 V zvezi s tem je ustaljena sodna praksa Sodišča, da direktiva sama za posameznika ne more ustvarjati obveznosti in da se torej nanjo kot tako proti njemu ni mogoče sklicevati (glej zlasti sodbe z dne 26. februarja 1986 v zadevi Marshall, 152/84, Recueil, str. 723, točka 48; z dne 14. julija 1994 v zadevi Faccini Dori, C-91/92, Recueil, str. I-3325, točka 20, in z dne 7. januarja 2004 v zadevi Wells, C-201/02, Recueil, str. I-723, točka 56).
- 109 Iz tega izhaja, da celo jasne, natančne in nepogojne določbe direktive, ki posameznikom daje pravice ali jim nalaga obveznosti, kot take ni mogoče uporabiti v okviru spora, ki poteka izključno med posamezniki.
- 110 Vendarle iz prav tako ustaljene sodne prakse od sodbe z dne 10. aprila 1984 v zadevi Von Colson in Kamann (14/83, Recueil, str. 1891, točka 26) dalje izhaja, da je obveznost držav članic, ki izvira iz direktive, in sicer, da dosežejo v njej določen rezultat, ter njihova naloga na podlagi člena 10 ES, da sprejmejo vse splošne ali lastne posebne ukrepe za zagotovitev izpolnjevanja te obveznosti, zavezujoča za vse

veje oblasti države članice, vključno s sodno v okviru njenih pristojnosti (glej zlasti sodbo z dne 13. novembra 1990 v zadevi Marleasing, C-106/89, Recueil, str. I-4135, točka 8; zgoraj navedeno sodbo Faccini Dori, točka 26; sodbi z dne 18. decembra 1997 v zadevi Inter-Environnement Wallonie, C-129/96, Recueil, str. I-7411, točka 40, in z dne 25. februarja 1999 v zadevi Carbonari in drugi, C-131/97, Recueil, str. I-1103, točka 48).

- 111 V bistvu so zlasti nacionalna sodišča tista, ki morajo zagotoviti sodno varstvo, ki za zadevne osebe izhaja iz določb prava Skupnosti, in njegov polni učinek.
- 112 To velja toliko bolj, kadar nacionalno sodišče odloča o sporu glede uporabe nacionalnih določb, ki so bile, kot v obravnavanem primeru, sprejete posebej z namenom prenosa direktive, katere namen je, da posameznikom podeljuje pravice. Navedeno sodišče mora glede na člen 249, tretji odstavek, ES, domnevati, da je država članica, ko je izkoristila polje proste presoje, ki ga ima na podlagi te določbe, imela namen v celoti izpolnjevati obveznosti, ki izhajajo iz obravnavane direktive (glej sodbo z dne 16. decembra 1993 v zadevi Wagner Miret, C-334/92, Recueil, str. I-6911, točka 20).
- 113 Nacionalno sodišče mora prav tako ob uporabi nacionalnega prava in zlasti določb posebne ureditve, sprejete z namenom izvajanja zahtev iz direktive, nacionalno pravo povsod, kjer je to mogoče, razlagati ob upoštevanju besedila in cilja zadevne direktive, da bi doseglo rezultat, ki ga slednja zasleduje, in se mora zato ravnati v skladu s členom 249, tretji odstavek, ES (glej v tem smislu zlasti zgoraj navedene sodbe Von Colson in Kamann, točka 26; Marleasing, točka 8, in Faccini Dori, točka 26; glej tudi sodbe z dne 23. februarja 1999 v zadevi BMW, C-63/97, Recueil, str. I-905, točka 22; z dne 27. junija 2000 v zadevi Océano Grupo Editorial in Salvat Editores, od C-240/98 do C-244/98, Recueil, str. I-4941, točka 30, in z dne

23. oktobra 2003 v zadevi Adidas-Salomon in Adidas Benelux, C-408/01, Recueil, str. I-12537, točka 21).

- 114 Zahteva po razlagi, ki je v skladu z nacionalnim pravom, je nujni sestavni del sistema pogodbe s tem, da nacionalnemu sodišču omogoča, da v okviru svojih pristojnosti zagotavlja polni učinek prava Skupnosti, kadar odloča o sporu, ki poteka pred njim (glej v tem smislu sodbo z dne 15. maja 2003 v zadevi Mau, C-160/01, Recueil, str. I-4791, točka 34).
- 115 Čeprav tako s pravom Skupnosti naloženo načelo razlage, ki je skladna z nacionalnim pravom, v prvi vrsti zadeva nacionalne določbe, sprejete za prenos zadevne direktive, se vendarle ne omejuje na razlago teh določb, temveč zahteva, da nacionalno sodišče upošteva vse nacionalno pravo, da bi presodilo, v kakšnem obsegu se slednje lahko uporabi, ne da bi privedlo do rezultata, ki je v nasprotju s tistim, ki ga zasleduje direktiva (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Carbonari in drugi, točki 49 in 50).
- 116 Tako mora sodišče, če nacionalno pravo z uporabo postopkov razlage, ki jih priznava, v nekaterih okoliščinah omogoča razlago določbe notranjega prava tako, da ne pride do konflikta z drugo normo notranjega prava ali da se v ta namen zmanjša obseg te določbe z njeno uporabo le, če je združljiva z navedeno normo, uporabiti iste postopke z namenom skušati doseči rezultat, ki ga zasleduje direktiva.
- 117 V zadevnem primeru mora torej predložitveno sodišče, ki odloča o zadevah, kot so te v postopku v glavni stvari, ki spadajo v področje uporabe Direktive 93/104 in katerih nastanek dejstev sega v čas po izteku roka za prenos direktive, kadar uporabi

določbe nacionalnega prava, namenjene posebej za prenos te direktive, slednje vedno, ko je to mogoče, razlagati tako, da se lahko uporabijo v skladu s cilji direktive (glej v tem smislu sodbo z dne 13. julija 2000 v zadevi Centrosteel, C-456/98, Recueil, str. I-6007, točki 16 in 17).

118 V obravnavanem primeru načelo skladne razlage torej zahteva, naj predložitveno sodišče stori vse, kar spada v njegovo pristojnost, da z upoštevanjem vseh predpisov nacionalnega prava zagotovi polni učinek Direktive 93/104, da bi preprečilo preseganje maksimalnega tedenskega delovnega časa, ki je določen v členu 6, točka 2, te direktive (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Marleasing, točki 7 in 13).

119 Zato je treba ugotoviti, da mora nacionalno sodišče, ki odloča v sporu, ki poteka zgolj med posamezniki, kadar uporabi določbe nacionalnega prava, sprejete z namenom prenosa obveznosti, določenih z direktivo, upoštevati vse predpise nacionalnega prava in jih v največji možni meri razlagati ob upoštevanju besedila in cilja te direktive, da bi prišlo do rešitve, ki je v skladu s ciljem, ki ga slednja zasleduje. V postopkih v glavni stvari mora torej predložitveno sodišče storiti vse, kar je v njegovi pristojnosti, da prepreči preseganje maksimalnega tedenskega delovnega časa, ki je na podlagi člena 6, točka 2, Direktive 93/104, določen na 48 ur.

120 Na podlagi vseh zgoraj navedenih razlogov je treba na tretje vprašanje odgovoriti:

- člen 6, točka 2, Direktive 93/104 je treba razlagati tako, da v okoliščinah, kakršne so v postopku v glavni stvari, nasprotuje ureditvi države članice, kar

zadeva dežurstvo („Arbeitsbereitschaft“), ki ga zagotavljajo reševalci v okviru službe urgentne medicinske pomoči organizacije, kot je Deutsches Rotes Kreuz, katere učinek je ta, da glede na okoliščine primera na podlagi kolektivne pogodbe ali pogodbe na ravni podjetja, ki temelji na taki pogodbi, omogoča preseganje maksimalnega tedenskega delovnega časa 48 ur, ki ga določa ta določba;

- navedena določba izpolnjuje vse zahtevane pogoje za neposredni učinek;

- ob odločanju o sporu, ki poteka zgolj med posamezniki, mora nacionalno sodišče, kadar uporabi določbe nacionalnega prava, sprejete za namen prenosa obveznosti, določenih z direktivo, upoštevati vse predpise nacionalnega prava in jih v največji možni meri razlagati ob upoštevanju besedila in cilja te direktive, da bi prišlo do rešitve, ki je skladna s ciljem, ki ga slednja zasleduje. V postopkih v glavni stvari mora torej predložitveno sodišče storiti vse, kar je v njegovi pristojnosti, da prepreči preseganje maksimalnega tedenskega delovnega časa, ki je na podlagi člena 6, točka 2, Direktive 93/104, določen na 48 ur.

Stroški

- ¹²¹ Ker je ta postopek za stranki v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (veliki senat) razsodilo:

- 1) a) Člen 2 Direktive Sveta 89/391/EGS z dne 12. junija 1989 o uvajanju ukrepov za spodbujanje izboljšav varnosti in zdravja delavcev pri delu in člen 1(3) Direktive Sveta 93/104/ES z dne 23. novembra 1993 o določenih vidikih organizacije delovnega časa je treba razlagati tako, da dejavnost reševalcev, ki se izvaja v okviru službe urgentne medicinske pomoči, kot je ta, ki je predmet obravnave v postopku v glavni stvari, spada v področje uporabe navedenih direktiv.
- b) Pojem „cestni promet“ v smislu člena 1(3) Direktive 93/104 je treba razlagati tako, da ne zajema dejavnosti službe urgentne medicinske pomoči, čeprav vsaj deloma obsega uporabo vozila in spremstvo pacienta med prevozom do bolnišnice.
- 2) Člen 18(1)(b)(i), prva alineja, Direktive 93/104 je treba razlagati tako, da se za veljavno prekoračitev maksimalnega tedenskega delovnega časa 48 ur, kot je določen v členu 6 Direktive, zahteva izrecno in svobodno izraženo soglasje, ki ga poda vsak delavec posamično. Za ta namen ni dovolj, da se pogodba zadevnega delavca o zaposlitvi sklicuje na kolektivno pogodbo, ki omogoča tako prekoračitve.
- 3) — Člen 6, točko 2, Direktive 93/104 je treba razlagati tako, da v okoliščinah, kakršne so v postopku v glavni stvari, nasprotuje ureditvi

države članice, kar zadeva dežurstvo („Arbeitsbereitschaft“), ki ga zagotavljajo reševalci v okviru službe urgentne medicinske pomoči organizacije, kot je Deutsches Rotes Kreuz, katere učinek je ta, da glede na okoliščine primera na podlagi kolektivne pogodbe ali pogodbe na ravni podjetja, ki temelji na taki pogodbi, omogoča preseganje maksimalnega tedenskega delovnega časa 48 ur, ki ga določa ta določba;

- navedena določba izpolnjuje vse zahtevane pogoje za neposredni učinek;

- ob odločanju o sporu, ki poteka zgolj med posamezniki, mora nacionalno sodišče, kadar uporabi določbe nacionalnega prava, sprejete za namen prenosa obveznosti, določenih z direktivo, upoštevati vse predpise nacionalnega prava in jih v največji možni meri razlagati ob upoštevanju besedila in cilja te direktive, da bi prišlo do rešitve, ki je skladna s ciljem, ki ga slednja zasleduje. V postopkih v glavni stvari mora torej predložitveno sodišče storiti vse, kar je v njegovi pristojnosti, da prepreči preseganje maksimalnega tedenskega delovnega časa, ki je na podlagi člena 6, točka 2, Direktive 93/104, določen na 48 ur.

Podpisi